

Anlægspavillonen i Holstebro

Af Esben Graugaard og Bent T. Holm

I læ af Bolbondes bakke, som man førhen kaldte skrænten fra Enghavevej ned mod Lægård bæk, ligger Anlægspavillonen. Selv ikke en nok så kraftig vestenvind mærker man nævneværdigt til henede, så placeringen var velvalgt, da man for 100 år siden lod den nuværende pavillonbygning opføre. Men historien om den idylliske bygning rækker længere tilbage i tiden. Faktisk er det godt 150 år siden nogle af Holstebros borgere for første gang fremførte tanken om at bygge et lysthus på stedet. Det var helt i romantikkens og borgerskabets ånd efter den frigørende grundlov af 1849.

Borgerne skulle nu ud i naturen, damerne og herrene promenerede på søndage, og kunne så håbe at møde ligestillede, som man kunne drikke en kop kaffe eller chokolade sammen med. I en pavillon - naturligvis - for netop pavilloner og lysthuse var også et af tidens tegn.

Dette er beretningen om, hvorledes borgere i Holstebro levede med i tiden, og derfor arbejdede aktivt på at få opført en pavillon også i deres by. Det begyndte for 153 år siden med et kongeligt besøg i byen ved Storåen.

En dronnings forspildte gave

I 1842 søgte enkemadam Damgaard bystyret om tilladelse til at anlægge et øl- og eddikebryggeri i Holstebro. Jacob Møller, der i forvejen drev bryggeri i byen, gjorde sit til at den foretagsomme kone ikke fik realiseret denne drøm. Og holstebroerne var sikkert også langt mere interesserede i det besøg, som kong Christian den Ottende og dronning Caroline Amalie aflagde byen den 21.-22.juli samme år. Hofmarskallatet havde i den anledning orienteret kommunalbestyrelsen om, at majestæterne først ville tage byens offentlige indretninger i øjesyn, og derefter indtage middagen sammen med udvalgte borgere. Så skoleforstanderen og fattigforstanderen fik hver især ordre til at møde "hver paa sit Sted, hvor Kongen behage at bese en Anstalt". Dagen inden det kongelige besøg havde byens arbejdsmænd travlt med at fylde grus og ler i de hullede veje, og malermester Schaumburg - den senere gæstgiver - blev bestilt til at sætte æresporte op ved Holstebros ind- og udkørselsveje.

Intet mindre end en dronning skulle der til at sætte gang i arbejdet med at få bygget en pavillon i byens anlæg.

Det skete i 1842, hvor kong Christian IX og hans dronning, Caroline Amalie, besøgte Holstebro.

Dronningen ses her på et samtidigt portrætmaleri, der befinder sig på Frederiksborg slot.

Under besøget aflagde majestæterne også visit i anlægget, som lærer Jens Dahl havde arbejdet på siden 1823.

Overleveringen vil vide, at især dronningen imponeredes af denne idylliske plet i det ellers så træløse og derfor forblæste Vestjylland; for at vise sin påskønnelse skænkede hun 50 rigsdaler til opførelse af et lysthus i anlægget. Der blev købt teglsten for den kongelige gave, men dermed stoppede sagen i første omgang. Byens vise og påholdne mænd var ikke til sinds at ødsle borgernes penge væk på den slags overflødig naturromantik; de var netop igang med at planlægge byggeriet af det nye rådhus med ting- og arresthus i Nørregade. Det inviedes i 1845, og er den dag idag en pryd for byen.

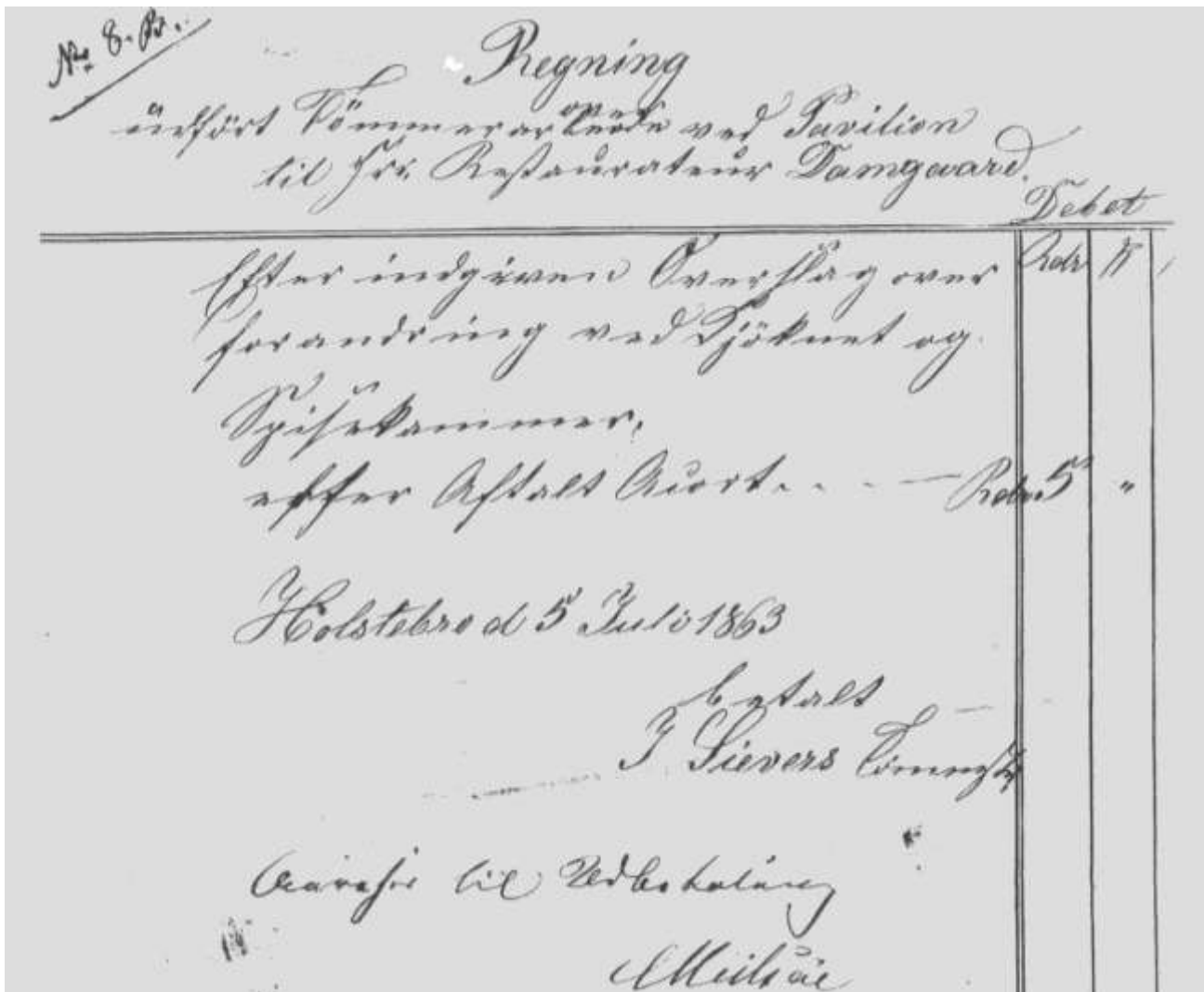
Herefter svandt det stille men sikkert i stablerne af sten i anlægget. Byens borgere brugte simpelthen de for kongelige midler indkøbte sten som en mulighed for at forsyne sig med gratis byggematerialer. Således forspildte man i 1842 den første chance for at få bygget en anlægspavillon i Holstebro.

I 1858 indgik byrådet et mageskifte med den hollandskfødte ejer af Lægård Mølle, Wouter Teuwens. Lægård Mølle afgav en del af den såkaldte Triangel ud mod Viborgvej med henblik på Opførelse af en pavillon her, og fik til gengæld overdraget en del af den gamle eksercérplads øst for møllen. Lægård Mølle ses her i forrige århundrede fra sydvest op mod Mølledammen med ægård i Baggrunden. På grund af den manglende trævækst kan man se ådalens smukke konturer.

Møller Teuwens i Lægård Mølle sælger Triangelen til byen alt imens arbejdede den flittige Jens Dahl videre med sit anlæg. I 1851 henvendte han sig til kommunalbestyrelsen for at få hjælp til plantningsarbejdet ud for Østerport - selvfølgelig nedsatte man en komite til at arbejde videre med sagen. Dahl blev formand, gæstgiver Pieter Eyndhoven næstformand, og det øvrige udvalg bestod af betydende borgere som toldkasserer Frederik Schou, købmand Agerschou junior og byfoged Brasen. Således blev anlægget stadig kønnere og frodigere, så der var ikke noget at sige til, at tanken om pavillonen også stadig havde livskraft i sig.

Den 15. november 1858 tog kommunalbestyrelsen det initiativ, der skulle til for at få gang i sagen. Man vedtog at give en erstatning til den hollandskfødte ejer af Lægård Mølle, Wouter Teuwens, en

I 1863 udførte tømrermester J. Sievers arbejde på den nybyggede pavillon, der dengang var forpagtet af restauratør Damgaard. På byrådets vegne attesterede guldsmed Meilsøe regningen. (Original i Holstebro byfogedes arkiv i Landsarkivet i Viborg).

svigersøn af ovennævnte Eyndhoven, hvis han ville afstå den såkaldte Trinagel til byen. Til gengæld ville mølleren få overdraget en del af eksercer- og gymnastikpladsen øst for Lægård Mølle. Triangelen var det område, der lå syd for møllen ud mod Viborgvej, og som afgrænsedes af dels Lægård bæk og dels omløbskanalen mod vest. Akkurat som i dag. Her skulle der bygges pavillon.

Den første pavillon bygges 1861-62

I et samspil mellem frivillige bidrag fra borgere og med hjælp fra Sparekassen for Holstebro og Omegn lykkedes det herefter i 1859 at få opført et mindre lysthus i anlægget. Til bygningen anvendtes en del af de grantræer, der efterhånden voksede alt for tæt op ad bakkerne mod vest. Endelig i 1861 fik man opført en rigtig pavillon, som snedker Niels Meilsøe fik 291 rigsdaler for at bygge. Der var tale om en stråtækt hytte, som lå længere fremme i anlægget end den nuværende pavillon. Bygningen kunne rumme 15-16 mennesker, og forpagtedes straks ud til konditor B. Damgaard i en femårig periode for 25 rigsdaler årligt. Dette beløb kunne langt fra dække omkostningerne til vedligeholdelse og rengøring - Trine Pedersen fik således i 1863 3 mark og 8 skilling "For at skure Gulve, vadske og polere Vinduerne i Pavillonen halvanden Dag". Selve bygningen var tilsyneladende heller ikke helt færdig i 1863 for samme år fik murer P. Ørskou 7 rigsdaler for sit arbejde med pavillonens køkken og spisekammer. Også udenværkerne blev stadset op i forbindelse med nybyggeriet - Christen Pallisgard byggede således hele tre nye broer over anlæggets vandløb. Der blev gravet huller og plantet nye eksotiske vækster omkring den lille pavillon, gangene rensedes og grusedes.

Der var således ikke noget at sige til, at det beskedne bygningsværk med keglebane og dansegulv blev uhyre populært, også hos de preussiske besættelsestropper i 1864. De lavede en del ravage i pavillonen, men den blev restaureret og var de kommende årtier centrum i egnens grundlovsfester. I 1858 døde lærer Jens Dahl, og kateket Carl Fog afløste denne pioner som formand for anlæggets forskønnelsesudvalg. Senere blev jernstøber Martin H. Petersen formand for udvalget, derfor figurerer hans navn på mindestenen i Søndre Plantage. Petersen var initiativtager til Vestjydske Industriforening i 1871 og var samme år drivkraft i regionens første industriudstilling, hvis faglige del fandt sted i salen på Schaumburgs gæstgiveri. Udstillingens folkelige og fornøjelige del var henlagt til anlægget og pavillonen, hvor der den 24. september var stor høstfest. I hundredvis af kulørte pærer og begkrandse skabte feststemning, og for en mark kunne voksne få adgang til denne Aladdins hule med puncher i massevis og tidens bedste dansemusik. Børn måtte erlægge 8 skilling for adgang til anlægget, hvor en snurrende karussel var opstillet specielt med henblik på ungdommen.

Blandt forrige århundredes forpagtere af pavillonen kan ud over Damgaard nævnes restauratør Groth, der havde bevillingen fra 1878. Det indebar, at han skulle holde pavillonen åben hver dag fra midt i maj til midt i september. Dertil skulle han for egen regning rejse et telt og lægge dansegulv ved de årlige grundlovsfester. Ellers måtte han ikke arrangere danseaftener, men gerne "Sangerselskaber" - der var grænser for løssluppenheden! Det kostede Groth 60 kroner årligt at forpagte pavillonen, der hurtigt viste sig at være bygget alt for lille.

Grundlovsfest.

Undertegnede tillade os herved at indbyde vore ærede Medborgerne og Medborgerinder saavel i Byen som paa Landet til at fejre Grundlovens Marsfest den 5te Juni d. Kl. i det østre Anlæg samt Søgaard, Molles Have, som dertil af Hr. Møller Teuwen er med forekommende Velvillie er os overladt.

Om Eftermiddagen Kl. 3 tager Festen sin Begyndelse, hvilket vil blive tilkjendegivet ved Kanonstod. Enhver Deeltager kan Festsdagens Formiddag hos Hr. Gæstg. Schaumburg og efter Kl. 3 ved Indgangen til Anlægget erholde Adgangsteget, der betales med 1 K. Rim. for Borne og 8 β for Børn. Adgangsteget anmodes Deeltagerne om under Festen at bære paa Prydet.

Saa vel Anlægget som Haven vil blive oplyst med couleurt Lamper; der vil blive sørget for Instrumental-Musik; ligesom vi ogsaa haabe at en Carousellbane vil være til Afbenyttelse for Deeltagerne imod særskilt Be-

taling. I Anlægget vil der blive opreist Forskrifningstelte, Talerstol, samt Transparenter.

Kl. 7 vil der blive arrangeret i Hr. Gæstgiver Schaumburgs Locale et Festsmaaltid, som betales med 3 K. Rim. pro persona (Vin betales aparte). De Deeltagere i Festen, som ønske at deeltage i Festsmaaltidet, anmodes om forinden at tegne sig paa en hos Hr. Schaumburg henlagt Liste.

Efter Festsmaaltidet afbrændes lidt uden for Anlægget et Fyrværkeri, ligesom da ogsaa saavel i Anlægget som i Hr. Schaumburgs Sal vil blive Dands.

Kl. 12 slutes Festen, hvilket tilkjendegives ved Kanonstod.

Holstebro, den 24de Mai 1856.

C. S. Agerichou. Lorenz Benzon.
Berg, J. Bojerup. P. J. Botcher.
J. Boyhuus. C. Christensen.
B. Damgaard. Chr. Frølund.
V. Gaa. C. Meilise.

I forrige århundrede var anlægget og den lille pavillon syd for Lægård Mølle stedet, hvor Holstebros grundlovsfester og industriudstillinger løb af stabelen. Holstebro Avis d. 30. maj 1856.

Vi har kun enkelte fotos af den første pavillon, der blev bygget i 1861 af snedker Meilsøe til en pris af 291 rigsdaler. I bedste fald kunne der sidde 15-16 mennesker i den stråttækte hytte, der her er forevigt af den dygtige fotograf A. H. Vorbeck tidligt på sæsonen, inden træerne er sprunget ud.

1894 - byrådet tager et initiativ

I 1894 skete der endelig noget. Den 28. juli afholdtes stor fest i anlægget i anledning af kron-prinsens og kronprinsessens bryllup. I den anledning modtog byrådet et tilbud fra kunsthåndværker Louis Sørensen, Vesterbrogade 262 i København om at levere "bengalske Flammer" til afbrænding i anlægget. Flammerne kunne leveres i røde og gule farver til en pris af 24 kroner pr. dusin. Imidlertid foretrak byrådet at overlade denne side af festlighederne til lokale folk: malermester Carl Kielgast lavede transparenter, gæstgiver Hornshøj bidrog med den grønne udsmykning, politibetjent Hansen sørgede for ro og orden og musikdirektør Andersen leverede dansemusikken, om end borgmester H. Schell bagefter klagede over, at musikken var kommet alt for sent igang. Måske det var denne festivitas, der overbeviste byrådet om, at forholdene i den gamle pavillon var ganske utilfredsstillende. I hvert fald begyndte udvalget

Dybsørelsen af det ny Mejeri i Klast er overdraget d'Herr. S. D. Blodel og S. Schneidloth, Silkeborg Jærnstøberi, for saa vidt Raffinanlægget angaar.

I Timring opstod i Søndags en betydelig Hebebrand. Ilden gik langt over sine Grænser og brændte mange Tørv, ligesom den flere Steder antændte Mergelbunden. I Mandags var Beboerne stærkt beskæftiget med Slukningen.

Den ny Pavillon i Holstebro Lystanlæg nærmer sig nu rast sin Fuldbendelse. Rebrivningen af den gamle Pavillon foregaar i disse Dage.

Kulbsejlet. En Fisserbaad kulbsejlede i Lørdags i Nærheden af "Doverodde", heldigvis kom dog ingen til Skade.

Fiskeexport. Et hollandsk Skib ladet med 25,000 Pbd. Aal afgik for et Par Dage siden fra Struer til England.

Ladningen var fra Fiskehandlerne S. F. Mehlsen og Sørensen Rønn.

Holstebro Dagblad d. 13. juni 1895.

Den ny Pavillon i Holstebro Lystanlæg

afleveredes i Fredags Aften af Forskønnelseskomiteen ved en lille Festslighed, der afholdtes i selve Pavillonen, og hvori deltog en særlig indbudt Kreds, bestaaende af Byraadet, Bidragyderne til Musikpavillonen og Aktionærerne i Lystpavillonen. Deltagerne var mødt i et Antal af ca. 60 Damer og Herrer.

Formanden for Forskønnelseskomiteen, Amtsforvalter Markmann, bød velkommen og talte for det talrige Røde samt udtalte Ønsket om, at de mødte vilde bidrage til, at det blev en fornøjelig Aften, der kunde tjene som et godt Barjel for de fremtidige Forhold ved Pavillonen.

Senere gav Taleren en kort Overtag over Lystanlæggets Udvikling, omtalte Forholdene ved den gamle Pavillon og Trangen til en ny, hvorledes denne Trang ved Udvalgets Anstrængelser og Borgernes Velvilje nu var bleven afhjælpet trods de Hindringer, der i Begyndelsen var rejst derimod. Med en Tak til Byraadet for dets Assistance ved Ordningen af de økonomiske Forhold overleverede han Pavillonen til Byraadet ved dets Formand Borgmester Henschell.

Borgmester Henschell modtog Pavillonen paa Byraadets Vegne og udtalte en Tak til Forskønnelseskomiteen samt udbragte en Skaal for dennes Formand.

Efter et Leve for den ny Festskomite, som Rådmand Christensen udbragte, blev nedensaaende i Dagens Anledning forfattede Sang affungen:

Ref.: Ved Vintertid, naar Skoven staar.
Vi lade haant om Regn og Sky
og blæser lumsk ad Vestensinden,
som her i ranke Træers Ly
til Gudsbehov kun løser Rinden.
Vor Sommerfæst med Fjild
blev rejst til Hvil fra Døgnets Strid.
Nu ved de lyse Nætters Tid
Salonens Daabsfest vil vi fejre.

Mens Tanken laa endnu i Sog,
vi rykked' paa de floge Ho'der,
men nu har Lovlen givet Råd,
og Bærket prises efter Røder.
Det gamle Hus var skult af Skov
som den, hvor Tornerose sov,
og derfor fik vort Udvalg Lov
Prinsessens Slummer at forstyrre.

En Tak til dem, hvis Stabertrang
mod Lys og Skjønbed liged mægtigt.
Begejstring styrked deres Gang,
og de har klaret Pynten prægtigt.
Saa pynteligt Salonen staar,
sit eget Hus Musikken faar,
i Tak nu Møllehjulet gaar,
og Dred Ryg i Parken fanger.

Saa døbe vi vor lyse Hal,
velsigne den og Fiskeparken,
hvor Rest af Lovul med Fæst og Bal
i denne Nat vi slaa af Marken.
Sib al Tid her en fredlyst Plet
hvor Borgerfæl maa fryde ret
og mibne hver en Tanke flet
vort gamle Anlæg længe leve!

Amtsforvalter Markmann forrettede derefter „Daabs handlingen“, hvorved den ny Pavillon fik Navnet „Salonen“.

Paa Festsudvalgets Vegne talte Uhrmager Melgaard for den til dette Udvalg adresserede Staal, hvorefter fulgte en Række af mere personlig Karakter.

Efter et lille Ophold begyndte Danjen, der fortsattes til Kl. 1.

En delvis Illumination af Pavillonen gav de bedste Udgifter til et rigtig smukt Stue, naar „Salonen“ ved den forestaaende Nilsommerfest bliver klædt i fuldt Festsrud.

for byens lystanlæg i august måned at drøfte nybyggeri med byrådet. Udvalget bestod af amtsforvalter Markmann, gæstgiver og løjtnant Leopold Schaumburg, gartner Fr. Nielsen og købmand Jens Christian Christensen. Den 12. november 1894 vedtog byrådet derpå at bevilge et tyveårigt lån på 4.000 kroner til nyopførelse af en pavillon. Forudsætningen var, at forskønnelsesudvalget selv kunne fremskaffe et rentefrit lån på 1.000 kroner.

Man gik igang med indsamlingen - efter 40 års eksistens var dødsdommen faldet over den stråtækte idyl på Triangelen. Udvalget fik gjort opførelsen af den ny anlægspavillon til en folkesag.

Virksomheder og foreninger som Holstebro Aktiebryggeri og Borgerklubben lagde for med pæne beløb, og snart stod byens honoratiories i kø for at komme på indsamlingslisten. Man solgte nærmest "folkeaktier" i form af lånebeviser lydende på 10 kroner, som de kommende år skulle indfries efter lodtrækning men til en symbolsk rente. Formand for indsamlingen var købmand J. Christian Christensen, der selvfølgelig selv købte 15 andele. Men de var der næsten alle sammen, de kendte

Holstebro, den 1. August 1895

Regning

for Pavillionen i Holstebro Lyshave
fra Tømrer P. Frandsen

1895

An den Anordnede Sum for	
" Pavillionen	5850 -
" Tilleg for etc. Tømrer	75 -
" do " Omformning af Trapperne	50 -
" Lagning af Møbler med Tilleg af Træ og	
" Lærbolmsering, til Trapperne	12 -
" 5 Styk 5/2 al Rikts Indskæb	32 -
" 27 al Læbrød-Hylder i Høj: og Sprækker	77 -
" 3 al do Læbrød-Hylder	3 -
" 2 Styk Skæbtorie med Brestag	40 kr } 7 -
" 1 " Fæst	3 -
" 6 " Fæstskæbtorie	27 -
" 1 " Brintkorn 350 lb Brintkorn tilspindel	4 50
" 62 Styk Brintkorn	1 39
" 1 Styk Læbrød med Brestag	1 75
" Indbetaling af Rikts og Jernvare	8 -
Tømrer P. Frandsen	60 64

Tømrermester P. Frandsens originale regning til byrådet for bygning af den nye pavillon i 1895. Regningen findes i bilag til byens kærnerregnskaber i Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg.

navne: gæstgiver Leopold Schaumburg, slagteridirektør Poul Nørgaard, tobaksfabrikant Rasmus Færch, barbermester Julius Rømer, maskinfabrikant Meedom og ikke at forglemme forretningsfører Horndrup fra R.A.V.. Og den altid godgørende købmand Jeppe Schou var også her stor i slaget med sine 10 andele.

Resultatet var overbevisende: der indsamledes 1.560 kroner, altså 560 kroner mere end byrådet havde krævet. Ikke overraskende skulle der vise sig at blive hårdt brug for dette overskud.

En ny pavillon ser dagens lys i 1895.

Vel skulle der i foråret 1895 bygges ny pavillon i Holstebro, men derfor stod verden og byens liv ikke stille. Byrådet skulle stadig tage stilling til stort og småt - mest det sidste. At bevilge lærerinde M. Rygaard ved byens borgerskole pension var lige til; derimod kunne man ikke enes om at bevilge

Så er borde og stole klar til at modtage sommergæster foran pavillonen, der stadig står med de åbne kabinetter, som oprindeligt prægede bygningen. Bemærk gaslampen, der daterer billedet til først i århundredet.

den gaslygte, nogle beboere udenfor Vesterport så inderligt ønskede opsat. Enkefru Birgitte Poulsen, barnebarn af den kendte byfoged Jørgen Tranberg, fik en portion af "Grøns Legat for Handelstanden i Provinserne", ligesom den gamle typograf Schmidt, der havde været hos bogtrykker Lund siden starten af Holstebro Bogtrykkeri i 1850, endelig fik alderdomsunderstøttelse. Cigarhandler Lumbye fik borgerskab som bogtrykker - faktisk var han udlært typograf, og det var hans trykkeri N.P.Thomsen købte år 1900. Man nægtede Markus Jensen i Herning tilladelse til at indgå nyt ægteskab, da han modtog fattighjælp fra Holstebro by. Derimod kunne man enes om endnu engang at bevilge Rasmus Færchs ekspanderende tobaksfabrik dispensation fra bygningsloven. Fiskehandler C.C.Aasteds kone bevilgedes 46 kroner til pleje og operation på det nye amtssygehus ved Spedesdal. Men også de store perspektiver rumsterede i Holstebro byråd i 1894; således sendtes sagfører J.P.Aggerholm til Thisted for at deltage i et møde om anlæggelse af en vestkysthavn. 70 år senere var der betydningsfulde havne i såvel Thyborøn som Hanstholm. Og i anlægget skete der ting og sager det forår. Magnus Kjærs fiskepark renoveredes, og 2000 stykker ørredyngel blev udsat sammen med 200 større ørreder, som man købte hos Fiskeriselskabet i Viborg. Hvis så ellers byens knægte kunne styre sig! Man arbejdede på at få rejst en mindstøtte over den hedengange slagteriejær ved anlæggets port mod Østergade. En særlig musikpavillon blev også opført - den kostede 322. Endelig fortsatte beplantningen i Spedesdal, og oppe på skrænten bagved stod det nybyggede amtssygehus som et symbol på fremskridtet. Hertil kom den nye anlægspavillon.

Foreløbig havde arkitekt E.Fleischer, Aarhus, udarbejdet tegninger - de 100 kroner var givet godt ud - og to af byens tømrermestre afgav tilbud på byggeriet. L.Byttner mente at kunne udføre arbejdet for 6.600 kroner, hvortil kom 600 kroner for skærver samt 150 kroner for særskilt blikkenslagerarbejde. Så da tømrermester P.Frandsens tilbud lød på 5.850 kroner, ligeledes

Efter Aftale med Holstebro Byraad, og bettes Udvalg for Lyktanlægene indbyder
undertegnede staaende F. studvalg herved Byens og Omegnens Biboere til en

Midsommerfest,

som afholdes i Holstebro Lyktanlæg, Søndag den 14. Juli d. A., og hvorved

Anlægets ny Pavillon indvies.

Festen begynder Kl. 4 med Sang og Taler. Derefter Koncert af Holstebro Musik-
korps og Kvartetsfangen. Fællespisning, stor Illumination af Anlægget og Pavillonen, Dans
paa en ny Estrade paa over 400 Kvadratalen, m m. m.

Festprogrammet vil nærmere blive bekendtgjort.

Tilreisende fra vore Nabobyer vil være særlig velkomne.

C. A. Astrup, Kjøbmand.	C. A. Dethleffsen, Læge.	D. C. Hansen, Malermester.	M. Jeppesen, Dyrlæge.	A. G. Jessen, Forretningsfører.
Fr. Lumbye, Bogtrykker.	N. J. Melgaard, Uhrmager.	N. Michaels, Handelsgartner.	Th. Nielsen, Redaktør.	Martin Nielsen, Arrestforvarer.
	J. Rasmussen, Landinspektør.		C. Bium, Overretsaasseter.	

3997

Holstebro Dagblad d. 4. juli 1895.

eksklusiv grusleverancer, fik han arbejdet med at bygge pavillonen. Byens kendte butikker og håndværkere fik enten materialeleverancer eller underentrepriser ved arbejdet: f.eks. smedemester og blikkenslager V. Mogensen der fik 12 kroner for at opsætte "Render i Pissoret", og købmand Jeppe Schou, der leverede cement. Det samlede budget endte med at blive på 6.975 kroner og 75 øre - altså ca. 1.000 kroner mere end budgetteret - det skyldtes, at der ekstraordinært investeredes i skodder til at beskytte huset om vinteren, ligesom der blev indlagt gasbelysning, så de fremtidige forpagtere slap for at bruge petroleumslamper som belysning. Også fundamenteringsarbejdet viste sig dyrere end beregnet på grund af de fugtige jordbundsforhold. Vogmand Anders Hede leverede til det brug ikke færre end 23 læs grus og 12 læs sand. De ekstra udgifter hentedes bl.a. fra det overskydende beløb indkommet ved "folkeaktieerne".

Byggeriet gik hurtigt, og den 6. juli 1895 kunne forskønnelsesudvalget aflevere den ny pavillon til byrådet. I den anledning afholdtes en lille festlighed for de involverede parter, 60 herrer og damer. Til lejligheden var skrevet en sang, hvori det bl.a. hed: "Saa pynteligt Salonen staar, sit eget Hus Musikken faar, i Takt nu Møllehjulet gaar, og Ørred Myg i Parken fanger". Sagen var den, at pavillonen ved denne festlige lejlighed fik nyt navn: Salonen. Det var amtsforvalter Markmann, der havde fået den idé. Aftenen begyndte med en middag bestående af fiskefilet med champignons, kylling og jordbær. Derfter blev kaffen indtaget på Salonens verandaer, hvorefter selskabet i små klynger promenerede i anlægget. Inden det efterfølgende bal kom for godt igang, huskede Markmann dog i sin egenskab af formand for forskønnelsesudvalget at udbringe en stående skål for gartner Fr. Nielsen, der nyligt var afgået ved døden, men som til det sidste havde været en stærk drivkraft bag nybyggeriet.

Det første årsresultat balancerede med 547 kroner og 81 øre, hvoraf 520 kroner udgjorde forpagterens afgift. Nu var det så op til holstebroerne at bruge byens nye stolthed.

"Mine ærede medborgere og medborgerinder"

Med overskriftens højtidelige ord kunne borgmester Hänchell den 17. juli 1895 byde velkommen til midsommerfesten, der blev det første arrangement i Salonen for byens borgere. 3.000 billetter var solgt til udtalt tilfredshed for festudvalgets formand, den afholdte læge Dethlefsen. Nu skulle aftenen ikke kun ende i tant og fjas, så borgmesteren indskærpede i sin tale værdien af den tryghed, der fulgte med at have en solid kongemagt; og efter en skål for majestæten sang man "Hvor bølgen larmer højt fra sø", inden lærer Hansen-Sir talte for fædrelandet. Således forberedt kunne aftenen kun forløbe godt.

Anlægget var til lejligheden smukt illumineret, og især den nyanlagte danseplads kaldet "Guldgruben" foran grotten med Jens Dahls mindesten blev den helt store succes. Gæsterne underholdtes skiftevis af Holstebro Musikkorps og Naur-Sir Sangforening. Avisens reporter mente dog at stemningen i begyndelsen var en smule mat, men efterhånden kom der mere liv i festdeltagerne, hvilket ikke kan undre, da der i løbet af aftenen blev skålet for festkomitéen, byrådet, byens borgere, Salonen, Naur-Sir Sangforening og mange flere. Den midsommerfest glemte man ikke med det første.

Administrationen af den nye pavillon (man opgav hurtigt betegnelsen Salonen) var ellers ved at løbe af sporet fra begyndelsen.

Et forsøg på censur

Festudvalget, der skulle planlægge arrangementerne i pavillonen, var nær blevet kvalt i starten. Byrådet med borgmester Hänchell i spidsen vedtog den 15. juni 1895, at festprogrammet med opgivelse af talere og særligt indbudte skulle tilstilles byrådet til forhåndsgodkendelse. Formålet var at undgå "uønskede deltagere"; for som borgmesteren forklarede: "Maaske kommer der en dag en Socialistforening, og anmoder Udvalget om, mod god Betaling, at vilde overlade denne Lystanlægget-". Hertil svarede købmand Andersen, at hvis der kom en socialist ind i hans butik, så solgte han ham naturligvis den ønskede vare, hvortil Hänchell bemærkede, at dette var en "forfærdelig Betragtning" i byrådet, hvor det ikke drejede sig om penge. Forelagt denne holdning truede festudvalget med at nedlægge sig selv - man hverken kunne eller ville arbejde med denne form for censur. Byrådet trak derpå sit krav tilbage, og alle kunne herefter få lov at feste i den kommunalt ejede pavillon.

Festudvalget. Det ny Festudvalg, der blev dannet til at besørge Afholdelse af Fester i Holstebro Lystanlæg, var nær bleven kvalt i Fødslen, idet Byraadet vedtog, at Festprogrammet med Opgivelse af Talere og særlig indbudne skulde tilstilles Byraadet, et Forlangende, som var saa upraktisk, at det fuldstændig vilde umuliggjøre Festudvalgets Virksomhed. Svaret paa dette Krav om Censur, var en skarp Skrivelse fra Udvalget, der selvfølgelig intet kunde foretage sig under saadanne Vetingelser.

Byraadet har nu fuldstændig frafaldet Censur, og Festudvalget besluttede sig strax til at træde i Virksomhed. Den 14. Juli vil der blive afholdt en Midsommerfest, hvor den ny Pavillon vil blive indviet.

Holstebro Dagblad d. 9 juli 1895.

Borgmester Hänchells frygt for byens socialister var tidstypisk, senere blev netop anlægget og pavillonen ramme om en række 1. maj fester, om end Dagbladet som ved festen i 1938, hvor cigarsorterer Poul Nilsson og folketingsmand Victor Fornæs var talere, beroligende kunne meddele læserne, at de agitatoriske taler "ikke indeholdt Ting af større interesse". Læserne fik desværre aldrig at vide, hvad de kedelige taler drejede sig om. Derimod kom detaljerne ved 1. majfesten i 1915 med; pavillonen åbnede netop den 1. maj, og til avisens åbenlyse tilfreds foretrak mange af demonstrationsdeltagerne at skulke fra talerne, for istedet at hygge sig med et traktement i den nyfærdige pavillon, hvor den joviale "men dog samtidig tilpas myndige" Dybdal Jensen nu var vært. Det faldt sikkert mere i tråd med byrådets holdning, når Holstebro-afdelingen af Danske

Kvindens Forsvarsforening arrangerede offentlige møder i Anlægspavillonen - som i august 1912, hvor 17 af byens fruer var mødt op. Fru Falbe-Hansen bød velkommen med en beklagelse af den manglende interesse for den vigtige sag, foreningen kæmpede for. Foreningens rejseagitator, fru Norrie, holdt et foredrag til opildnelse af interessen for rigets forsvar og bevarelse af Københavns befæstning også efter 1922. Sidstnævnte var holstebroerne sikkert ret ligeglade med. Så kunne man bedre tilslutte sig postmester Mazantis ord om nødvendigheden af, at kvinderne bidrog til at udbrede kærligheden til fædrelandet. Der var ingen spørgsmål til foresdragsholderne, så efter kun en halv time var dette møde i pavillonen slut. Een blandt mange i de år. To år senere var 1. verdenskrig igang.

"Vestjyllands største og mest moderne Forlystelsesetablisement"

Ingen tvivl om pavillonens succes. Allerede i 1901 måtte man bygge en sal til, og i 1912 omdannedes de hidtil åbne verandaer til lukkede kabinetter - det kostede 3.484 kroner og 50 øre. Revolutionen kom dog først i 1931, hvor der blev indlagt centralvarme, så gæsterne ikke skulle sidde og fryse i de tidlige forårmåneder. Samtidig blev gasbelysningen skiftet ud med elektrisk lys; een af PH's store lysekroner blev monteret. Efter i en årrække at have været taget ned, er denne sjældenhed efter den seneste restaurering atter på plads. Det blev dog hotelejer Westy Hald, Hotel Schaumburg, som havde pavillonen i forpagtning sidst i 1930'erne, der kom til at forestå den gennemgribende ombygning, der i store træk skabte pavillonens indre, som vi har kendt det op til nyeste tid. Der var tale om et ombygningsprojekt til 10.000 kroner, hvor restaurationslokalet blev lagt sammen med salen, og køkkenet blev flyttet ud i gården. Eneste problem ved dette var ifølge avisen, at det uhumske toiletrum ved opgangen til festpladsen nu lå lige udenfor køkkenets vinduer. I det mindste var det vel kun en beskeden overdrivelse, da det ved åbningen den 1.maj 1938 stod i annoncerne, at pavillonen var "Vestjyllands største og mest moderne Forlystelsesetablisement". Og hvem ville ikke gerne se "Miss Vivian og Hr.Fransky" optræde optræde i et interieur opbygget i hyggelig gammel landsbystil? Eller invitere fru'en til aftenkoncert med den nyansatte musikdirektør Marius Jensens Trio, der var ikke mindre end "ypperlig". Kapelmester Melgaards trio kunne også trække byens borgere af huse i mellemkrigsårene. Men altid var det slut hen sidst i september, for som restauratør Dybdal altid gjorde ved den tid: "satte skodderne for vinduerne, drejede nøglen om og gik derefter på jagt".

Vestjydernes udstilling og Holstebro Zoo

Vestjydernes Udstilling i 1934 placerede for en tid Holstebro centralt på Danmarkskortet. De nyopførte pavilloner var stilmæssigt meget moderne, med det holstebroerne i længden ud over majestæten, der spiste jordbær med fløde under sit besøg, var billedhuggeren Elo's skulptur af Sct. Jørgen og Dragen. -Og den eksisterer altså ikke længere!!!

I skildringen af livet der udspillede sig i og omkring anlægget og pavillonen i mellemkrigstiden må Vestjydernes Udstilling indtage en hovedplads, akkurat som den kom til at betyde uhyre meget i holstebroernes bevidsthed. Den 23.juni 1934 åbnede udstillingen med tale af ikke blot smedemester H.P.C.Andersen, der var en værdsat formand for byens Håndværker- og Industriforening, men også

I årene 1935-41 beboedes Lystanlægget i Holstebro af eksotiske indbyggere som denne majestætiske løve.

Den Zoologiske have var en aflægger af Vestjydernes Udstilling.

selveste statsminister Th.Stauning besteg talerstolen i anlægget. Det var således med manér, der blev taget hul på dette arrangement, som i årtier fremover gav stadig genlyd på egnen. 175.000 gæster besøgte Vestjydernes Udstilling i de 14 dage den varede, deriblandt majestæten, kong Christian den Tiende og dronning Alexandrine, der fornøjede sig med at spise jordbær med fløde. Nu kunne overflødhedshornet af arrangementer og udstillinger ikke rummes i Anlægspavillonen, så arkitekterne Kristian Jensen og Thorkild Andersen tegnede nye udstillingsbygninger til formålet. I disse moderne rammer blev gæsterne konfronteret med alt det typisk vestjyske: rednings- fyr- og klitvæsen, landbruget og dets virksomheder, lokale kendte virksomheder som R.Færch, der havde en arbejdende cigarmager siddende på standen. Og der var kunst; billedhuggeren Elo havde til udstillingen skabt en ny udgave af Skt.Jørgen og Dragen-motivet - ældre medborgere husker den endnu. Da Vestjydernes Udstilling sluttede den 8.juli 1934, var endnu en dimension føjet til byens og i særdeleshed anlæggets historie.

Hotelejer Westy Hald, der var pavillonens vært i den bevægede udstillingsperiode, arrangerede cabaretaftener med "Montmartrefest", hvor kunstnerne Ludvig Nathansen og Gyda Scheelhardt leverede en række kvikke og morsomme viser. Danseparret "Les Riebers" gjorde også stor lykke, og bagefter var der bal med kapelmester Willy Sørensens orkester.

Nu da udstillingsområdet var etableret, tog dyrlæge Baadsgaard Bruun og købmand Knud Eriksen det initiativ at etablere en zoologisk have i området. Man dannede et aktieselskab med bogtrykker Vonsyld i Randers som formand til at forestå driften. Den 14.april 1935 kunne Holstebros zoologiske have åbne i anlægget. Der var en bjørnegrotte til malajbjørne, langs med hegnet op til kirkegården var der hjortevir, og ponyen "Gyldenspjæt" blev snart kendt og elsket af alle børn i byen. Hovedattraktion var dog et par løver anbragt i et passende sikret rovdyrhus. Og når familien

så var blevet trætte af besøget i denne eksotiske verden, kunne udflugten slutes i pavillonen med kaffe og kage til de voksne, og lokalt fremstillede sodavand til børnene. Desværre kunne værten ikke længere servere en rigtig Holstebropilsner til familieoverhovedet, for det velmeriterede Holstebro Aktiebryggeri havde drejet nøglen om i 1932.

I 1941 måtte den zoologiske have lukke på grund af vanskeligheder med at skaffe foder til dyrene. Tilbage blev et rigt udvalg af mere eller mindre tamme svømmefugle. Sådan har det været lige siden.

Frøken Lisbet Frandsen debuterer i pavillonen

Den debuterende Sangerinde.

Vi bringer ovenfor et Billede af den ny Sangerinde, Frk. Lisbet Frandsen, der i Aften slutter sin Debutoptræden i Anlægspavillonen i Holstebro, og som synes at have Chancer for at faa et Engagement i København efter den vellykkede Debut i Holstebro.

Holstebro Dagblad d. 20. august 1945.

Besættelsesårene gik alt andet end sporeløse hen over den nu 50 år gamle pavillon. Tyskerne havde i krigens sidste tid haft 200 flygtninge indkvarteret i bygningen; de forlod pavillonen den 19. maj, dagen før den tyske kommandant endelig rejste fra Holstebro. Så pavillonen kunne heldigvis åbne dørene for publikum til grundlovsdag, der netop her i 1945 fik speciel betydning for danskerne. Siden 1944 havde den tidligere overtjener Wulff på Hotel Schaumburg forpagtet pavillonen, så også for ham blev befrielsessommeren noget ganske særligt.

Trods alt var skaderne i pavillonen begrænsede, især sammenlignet med den nye gymnastiksal på grundskolen, hvor et nyanlagt gulv var ødelagt, fordi tyskerne havde brugt rummet til tørreplads for fugtigt generatorbrænde.

I befrielsesårets sensommer - i september - blev pavillonen ramme om en sangerinde debut. "Kontorist-Sangerinden Frk. Lisbet Frandsen" var barnebarn af den gamle tømremester Frandsen, der i 1895 havde opført pavillonen, og under et af sine besøg i barndomsbyen aflagde hun prøve for Wulff, der straks tilbød hendes et 14 dages engagement. Folk strømmede til. Med sin lyse, varme sopranstemme lagde Lisbet Frandsen ud med at synge "I de lyse Nætter", for dog senere at gå over i det mere jazzede; hun havde fået timer hos jazzpædagog Astrid Gøssel i København. Senere samme efterår lykkedes det for Frøken Frandsen at

komme i radioen sammen med koret "The Hummers". Ikke sært at hun fik sit engagement i pavillonen fornyet i foråret '46, hvor hun fortrinsvis optrådte med moderne amerikanske jazzmelodier: "Idaho", "Symphony" og rhumbaen "Tico-Tico". Det var så vildt som noget i tiden.

Bladene er stadig på træerne, men det går mod efterår og vinter. Op til nyere tid var Anlægspavillonen lukket i vinterhalvåret, hvor skodder beskyttede mod vejrlig og hærværk. Få vil vel tilskrive Vestjylland en sådan idyl, hvor bækken om ikke snor sig, så dog stille glider hen under bøgetræerne. Her kunne man møde isfugle, vandstære, store flagspætter, bjergvipstjerter og andre fuglearter, man ikke ser i byens villahaver. I bækken var førhen en righoldig bestand af ørreder, måske med rødde helt tilbage til 1880'erne, hvor grosserer Magnus Kjær udsatte tusindvis af ørreder i Lægård bæk og Mølledammen.

Omringet af såvel Lægård bæk som omløbskanalen fra Mølledammen ligger Anlægspavillonen yderst udsat i oversvømmelsessituationer. Det øverste billede viser oversvømmelsen i januar 1939, det nederste en tilsvarende situation i marts 1970.

I den "kolde krigs" tid

Efterkrigstidens nærmest påfølgende årtier kom til at lægge en klam dyne af stadig utryghed hen over jordens folk; de tidligere allierede, USA og USSR, delte nu kloden imellem sig i interessesfærer, og frygten for et atomragnarok lå vel til stadighed og lurede i bevidstheden hos de fleste mennesker. Heldigvis fik det ikke dagligdagen til at gå i baglås, og i anlægspavillonen var der liv og glade dage op gennem '50erne og '60erne.

Anlægspavillonens vært i årene 1950-1954 var restauratør Jens Nørlund.

Ingehard Jørgensen – tidligere overtjener på "Laksen" forpagtede i 1970 Anlægspavillonen.

Til de fast tilbagevendende begivenheder var i '50erne den årlige blomsterfest i august måned. Så pyntede gartner P.E.Westergaard pavillonens sal med overdådige blomsterguirlander; der var naturligvis altid levende musik til arrangementet, i 1951 med Willy Jensens "forstærkede" orkester, der spillede "med vanligt humør", som Holstebro Dagblad skrev. Ind imellem underholdt solisterne Hugo Buckhøj og Lilly Tvedsberg med sange og viser. Festen sluttede med kåring af årets "Blomsterdronning".

I 1950 fik Pavillonen en ny vært i skikkelse af restauratør Jens Nørgaard. I den forbindelse gennemgik bygningen en af sine talrige restaureringer. Et smukt nyt dansegulv i egeparket blev anlagt, og som et nyt raffinement ville der fremover være projektørbelysning på dansegulvet - smag og behag er jo forskellig. I disse år var kontorbestyrer Gustav Jacobsen formand for Lystanlægsudvalget.

I 1954 ønskede Nørgaard ikke at forny sin forpagtningskontrakt, og H.Bruse overtog driften af pavillonen de følgende 11 år, indtil han i 1966 blev direktør for Forsamlingsbygningens Hotel i Hammel. De næste år gik meget stille for sig, indtil Ingehard Jørgensen i 1970 trådte til som forpagter. Han satsede på "det folkelige og fornøjelige" - som restauratør Jørgensen udtalte: "her skal ikke spilles beat". Anlægspavillonen var for det "modne publikum".

Jørgensen fik byrådets tilladelse til at drive helårsrestaurant i pavillonen, som derfor i 1970 blev gennemgribende isoleret. Pavillonen blev nu et sted, hvor mange i vintersæsonen henlagde sølvbryllupper, jubilæer og netop i årets mørke måneder ligger de fleste foreningers generalforsamlinger. Den intensiverede brug af pavillonen førte i 1973 til, at byrådet bevilgede en ombygning, der fordoblede husets kapacitet, ligesom selskabslokalerne nu blev delt op i to separate afdelinger.

Det sidste årti

Fra den 1.maj 1983 overtog Jørn Hansen og Jette Høstrup Sørensen forpagtningen af Anlægspavillonen, som de drev indtil Ingrid og Henning Casmose i sommeren 1986 videreførte den. I efteråret 1987 overtog Jonna og Kim Nyman derpå forpagtningen - dette par driver fremdeles det nu 100årige etablissement. Jonna Nyman er uddannet kok på Schackenborg Slotskro i Møgeltønder, mens Kim Nymans kokkeuddannelse blev taget i Bangs Have på Lolland, der ligner pavillonen i Holstebro.

Jonna og Kim Nymann – siden 1987 (- indtil videre 1995) værtpar i anlægspavillonen.

Den sidste store restaurering af anlægspavillonen fandt sted over en treårs periode begyndende i 1986, hvor byrådet bevilgede 750.000 kroner til en gennemgribende renovering. Gulv, fodrem og loftsbjælker udskiftedes, og de gamle elinstallationer erstattedes med nye og tidssvarende. Vigtigst af alt var imidlertid, at husets særprægede indre og dets kvaliteter med nænsom hånd blev sikret ved smukt malerarbejde, der tydeligt understreger og bekræfter bygningens tidløse kvaliteter, og således peger fremad imod et nyt århundrede, hvor den meget brugte og harmoniske bygning fremdeles vil være et yndet samlingssted for holstebroerne, om de så er til fester eller generalforsamlinger.

KILDER

Trykte:

Aldal J.I, "Holstebros Historie gennem Tiderne. 1274- 1939", Holstebro 1939.

Graugaard E. "Industriudstillingen 1871 i "Købmændenes Jerusalem" - Holstebro", FRAM 1988, .

Holstebros Avis, diverse årgange 1851-

Holstebro Dagblad, diverse årgange 1895-

Utrykte:

Lokalhistorisk Arkiv Holstebro Kommune:

C.60, Holstebro byråds forhandlingsprotokol 1868-81.

C.61, Holstebro byråds forhandlingsprotokol 1882-96.

C.62, Holstebro kommunalbestyrelses forhandlingsprotokol 1838-49.

C.63, Holstebro kommunalbestyrelses forhandlingsprotokol 1849-58.

C.64, Holstebro kommunalbestyrelses forhandlingsprotokol 1858-64.

C.65, Holstebro kommunalbestyrelses forhandlingsprotokol 1864-68.

P.636-20, restauratør Dybdal Jensen

P.626-2, Diverse skrivelser, beregninger samt tegning vedr. bygning af en musikpavillon 1894.

P.626-3, Diverse skrivelser og regnskaber vedr.opførelse af restaurationspavillon 1895-97.

P.626-5, Regnskaber fra Holstebro Festudvalg 1895.

P.626-6, Regnskaber fra Holstebro Festsudvalg 1896.

P.626-7, Diverse skrivelser og regnskab vedr.festen i anledning af kronprisen og kronprinsessens sølvbryllup 1894.

Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg:

D12-118, Holstebro Rådstue, byrådssager 1894-95

D12-210, Holstebro Rådstue, kassebog for kærneren 1853-67

D12-255, Holstebro Rådstue, kærnerregnskaber 1850-61

D12-256, Holstebro Rådstue, kærnerregnskaber 1862-64

D12-285, Holstebro Rådstue, kærnerregnskaber 1895

Fællesorganisationens 1. maj-møder har igennem mange år været afholdt i anlægget og Anlægspavillonen. Her ses t.h. den socialdemokratiske politiker Jens Risgaard Knudsen, der i 1979 var hovedtaler ved den internationale festdag.